

UNELE OBSERVAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU FIBULA CU BUTONI ÎN FORMĂ DE CEAPĂ

DE

RADU HARHOIU

Recenta monografie a cercetătorului german E. Keller asupra antichităților romane târzii din Bavaria de sud aduce, printre altele, o contribuție esențială la tipologia și cronologia fibulelor cu butoni în formă de ceapă, piesă caracteristică a costumului bărbătesc¹. Pornind de la o minuțioasă analiză structurală a piesei și făcând legături cu fibulele similare dateate cu monede, E. Keller stabilește șase tipuri de fibulă cu butoni în formă de ceapă. Vom încerca, în cele ce urmează, să precizăm cronologia tipului șase propus de E. Keller. Caracteristicile principale ale acestui tip sînt, după E. Keller, următoarele : „două perechi de volute fixate pe marginea piciorului. Bara transversală hexagonală poartă o ornamentație..., butonii sînt fațetați... Unul dintre butonii fațetați este prevăzut cu filet”².

Acest tip nu a fost găsit în morminte. Apare într-un tezaur din reg. Poitou, care se încheie cu Arcadius (383—408) sau pe diptychonul de la Monza datat în jurul anului 395. Două fibule de acest tip au fost găsite și la Sucidava, în nivelul de incendiu datat, pînă nu demult, în anii 442 sau 447, în legătură cu invaziile hunice din timpul lui Attila³. Toate datele de mai sus îl silesc pe E. Keller să opteze pentru următoarea datare „în jurul anului 400 și”, datorită situației de la Sucidava, „prima jumătate a sec. V”⁴. Prin prisma oferită de rezultatele ultimelor cercetări de la Sucidava considerăm că există temeiuri suficiente pentru o precizare mai exactă a cronologiei tipului 6.

În urma investigației arheologice și numismatice incendiul amintit a fost redatat și anume „după mai 408 și înainte de măsurile din 412”⁵.

¹ E. Keller, *Die spätrömischen Grabfunde aus Südbayern*. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, 14, München, 1971.

² *Ibidem*, [p. 52.]

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ V. Barbu, Gh. Poenaru-Bordea, *Dacia*, N. S., 14, 1970, p. 294.

Cauza acestui incendiu deosebit de puternic pare să fie în legătură cu pustietoarea invazie a hunilor conduși de Uldis, care pătrund în anul 408, în apropiere de Castra Martis, la sud de Dunăre, jefuind Tracia pînă în primăvara lui 409⁶.

În lumina celor spuse mai sus, și avînd în vedere că peste tot contextul în care apare tipul 6 se plasează în jurul anului 400, considerăm că cronologia tipului 6, propusă de E. Keller, se poate restrînge la prima decadă a secolului al V-lea.

Folosim acest prilej pentru a încerca să precizăm terminologia românească a acestei deosebit de importante piese de costum bărbătesc.

În literatura românească de specialitate s-a încetățenit în general termenul „fibule cu capete în formă de ceapă”⁷ sau chiar „fibule cu capete de ceapă”⁸, termeni obținuți prin traducerea echivalentului german „Zwiebelkopffibel”. În forma aceasta, termenul se întîlnește mai ales în literatura arheologică românească⁹. Termenul consacrat nu este *Zwiebelkopffibel* ci *Zwiebelknopffibel*, și a fost introdus în literatura de specialitate de G. Behrens în anul 1919¹⁰. În traducere românească ar însemna „fibule cu butoni în formă de ceapă”¹¹, termen care ar trebui folosit și în literatura arheologică românească atunci cînd se vorbește despre această piesă de costum.

EINIGE BEMERKUNGEN ÜBER DIE ZWIEBELKNOPFFIBEL

ZUSAMMENFASSUNG

Auf Grund der neuen archäologischen und numismatischen Forschungen von Sucidava, wird eine Beschränkung der Chronologie des Typus 6 von *Zwiebelknopffibeln* (nach E. Keller) vorgeschlagen, und zwar um 400 und erstes Jahrzehnt des 5. Jh.

⁶ *Ibidem*, p. 293; L. Várady, *Das letzte Jahrhundert Pannoniens*, Budapest, 1969, p. 223, vezi R. Harhoiu, SCIV, 22, 1971, 3, p. 535.

⁷ K. Horedt, SCIV, 1954, 3—4, p. 491; Petre Aurelian, SCIV, 15, 1964, 1, p. 66.

⁸ H. Nubar, SCIV, 22, 1971, 2, p. 204.

⁹ Dorin Popescu, *Dacia*, 9—10, 1941—1945, p. 496; D. Tudor, *Dacia*, 10—11, 1945—1947, p. 197. Termenul este folosit, considerăm greșit, și de Jan Filip în *Enzyklopedisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas*, vol. 2, Praga, 1969, p. 1685.

¹⁰ E. Keller, *op. cit.*, p. 27.

¹¹ *Dicționar german-român*. Editura Academiei R.S.R., București, 1966, p. 1170: *Zwiebel*, -n, f. 1 (bot.) ceapă (*Alium cepa*) — 2(bot.) bulb; 3 (glumet) ceasornic. Preferăm sensul de ceapă; p. 554 *Knopf*, - (e) s, Knöpfe, m 1. nasture, bumb; buton; (fam.) Knöpfe springen lassen a plăti; (fam.) der geht ihm auf, s-a dumirit; 2. buton (al unui sertar etc.); măciulie (a unui baston); mîner (al săbiei), capitel (al coloanei) etc.; 3. (fam.) pici; 4. (reg.) mugure; 5. (veg.) nod; 6. (reg.) gălușcă; 7. (reg.) bătăran. Preferăm sensul de buton; p. 339 *Fibel*, -n f. l. abecedar; 2. fibulă, agrafă. Desigur sensul de fibulă.